

SALTUKLU SİKKELERİ

Doç.Dr. Coşkun Alptekin

Erzurum ve çevresinde bir asırdan fazla bir zaman hakimiyetlerini devam ettiren Saltuklular'a ait elimizde tesbit edilebilen ancak altı adet bakır sikke bulunmaktadır. Bu sikkelerin üçü II. İzzeddin Saltuk'a diğer üçü ise Nasireddin Muhammed'e aittir. Bunlardan ikisi II. İzzeddin Saltuk'un, ikisi de Nasireddin Muhammed'in olmak üzere dört adedi Erzurum Müzesinde bulunmaktadır.

Begliğin başına hangi tarihte geçtiği kesin olarak bilinmeyen (1) II. İzzeddin Saltuk'a ait her üç sikkenin de basım yeri ve tarihi yoktur. Bu paraların önyüzleri resimli olup kullanılan tasvirler ise; ya arkaya dönük vaziyette elindeki ok ve yayla avlanan bir süvari, ya da hıristiyan azizlerinden St. George ile bir elinde kılıç diğer elinde bir haç olan Bizans imparatorluklarının kabartmaları yer almaktadır. Her üç paranın arka yüzlerinde ise, Sultan Tapar'ın oğlu ve Irak Selçuklu sultanı Mes'ud'un adı geçmektedir ki zaten bu devrede Saltuklar'ın Irak Selçuklu Sultanı Mes'ud'u metbu tanıdığını bilmekteyiz. (2)

II. İzzeddin Saltuk'un oğullarından olan Nasireddin Muhammed'in de hangi tarihte Saltuklu Begi olduğu şüphelidir. O. Turan bey, Nasireddin Muhammed'in beylik süresini 1191-1202 tarihleri arasında gösteriyorsa da F. Sümer bey, 1191 yılında Nasireddin Muhammed'in begliğin başında, İmadeddin İsfahani'ye dayanarak, bulunmadığını yazmaktadır. Yarım asır kadar önce E. De Zambaur, nerettiği eserinde (3) Nasireddin Muhammed'in 560-580/1164-1184 arasında hakim olduğunu kaydetmektedir. Bu husus Halil Edhem beyin eserinde (4) tahta çıkışı 570/ 1175 olarak belirtilirken hakimiyetinin sona erdiği tarih verilmemektedir.

Nasireddin Muhammed'e ait elimizdeki üç sikke de H. 585 tarihli olup her üçünde de basım yeri yazılmamıştır. Bu paraların ikisinin önyüzleri resimlidir. Di-

1- Bkz. F. Sümer, "Saltuklular" Selçuklu Araştırmaları Dergisi, III, (1971) 411.

2- Ayn. eser., ayn. yer.

3- E. De Zambaur, Manuel de Genealogie et de Chronologie pour L'Histoire de L'Islam, (2. baskı (1955). 145.

4- Halil Edhem, Düvel-i İslamiye, 227 vd.

ğerinin ise her iki yüzünde de yazı vardır. Resimli olan paralarda, elinde ok ve yay arkaya dönük vaziyette avlanan bir süvari tasviri bulunmaktadır. Önyüzü yazılı olan tek parada ise; "Nasireddin Kızıl Arslan, Muhammed b. Salduk", ibaresi mevcuttur. Bu paranın arka yüzünde, "el-Sultan el-Muazzam Tugrul b. Arslan" yazısı bulunmaktadır.

Bu üç sikkeye göre Nasireddin Muhammed, Irak Selçuklu Sultanı II. Tugrul'u ve asıl iktidarı elinde tutan Atabeg İl-Deniz oğlu Kızıl Arslanı metbu tanımaktadır.

I. II. İzzeddin Saltuk b. Ali

1. Basım yeri ve tarihi yok, Bakır

Önyüz :

Ortada haç, sağda
St. George, sağ
elinde haç, sol
elinde kılıç,
solda imparator.

Arka yüz:

السلطان
(۱) لمعظم مسعود
بن محمد عز الدين
سلدق بن
على

BM. III no 306; A. Tevhid, 67 no 91.

2. Basım yeri ve tarihi yok, Bakır 22mm., 4. 80 gr.

Önyüz:

Bir kaide üzerindeki
haçı tutmakta olan
St. George ve İmparator.
II. Commenus'un
tasvirleri

Arka yüz:

السلطان
المعظم مسعود
بن محمد عز الدين
سلدق بن على

Erzurum Müzesi, En. I, no 691; İ. ve C. Artuk, I, no 1194; BM, III no 307, 308, 309; Add. IX, 296 no 307 a; B. Butak, 86 no 99.

3. Basım yeri ve tarihi yok, Bakır, 21 mm., 4.60 gr.

Önyüz :

2 nolu para gibi

Arka yüz:

2 nolu para gibi

(Ayrı baskı)

Erzurum Müzesi, En. I no. 258.

II. Nasireddin Muhammed

4. Basım yeri yok, 585, Bakır, 22 mm., 5.80 gr.

Önyüz: سنه ٥٨٥ ب

Arka yüz:

Elindeki yay ve ok ile
arkaya dönük vaziyette
avlanan bir süvari tasviri.

ناصر الدين قر
ل ارسلان محمد
بن سلق

Çev.; السلطان المعظم طغرل بن ارسلان

Erzurum Müzesi, En. I, no 17; İ. ve C. Artuk, I, 390 no 1195; BM. III, 113 no 310 (tarih belirsiz olarak kaydedilmiştir. Fakat bu paranın tarihi H.585 olmalıdır); Add. IX, 296 no 310 a; B. Butak, 87 no 100; A. Tevhid, 72 no 93.

5. Basım yeri yok, 585, Bakır, 22 mm, 5.80 gr.

Önyüz:

Arka yüz:

4 nolu para gibi

ناصر الدين قر
ل ارسلان محمد
بن سلق

Çev.; السلطان المعظم طغرل بن ارسلان

Erzurum Müzesi, En. I, no 324 (4 nolu paraya benzemekle beraber ayrı basıktır).

6. Basım yeri yok, 585, Bakır.

Önyüz :

Arka yüz:

ناصر الدين قر
ل ارسلان محمد
بن سلق

السلطان
المعظم طغرل
بن ارسلان

F. Sümer, ayn. eser, III, 416; BM. III, 114.

KISA BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR

Ahmed Tevhid (A. Tevhid) Takvim-i Meskûkât-ı Kadime-i İslâmiye Katoloğu, İstanbul 1321.

- Artuk, İ. ve C. (İ. ve C. Artuk) İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmi Sikkeler Katoloğu, I, İstanbul, 1971.
- Bergmann, E. Von, Zur Muhammedanischen Münzkunde, ZDMG, 1869, XXIII, 240-257, 1 lev.
- Beygu, A. Ş., Erzurum, Tarihi, Anıtları, Kitabeleri, İstanbul 1936.
- Blau, Otto. Nachlese Orientalischer Münzen, NZ, 1874-1875, VI-VII, 1-21, 1876, VIII, 45-76.
- Butak, Behzad, (B. Butak) XI. XII. ve XIII. Yüzyıllarda Resimli Türk Paraları, 1947, 140 s.
- Dorn, B. ve Gamazof, Mannaise de Differentes Dynasties Musulmanes. St. Petersburg, Eggers et. Cie, 1881, XV-65-233, 10 lev.
- Halil Edhem, (H. Erdem) İslâmi Mümismatik için Bir Bibliyografya Tercümesi, Ankara 1933, 64 s.
- İsmail Galib (İ. Galib) Müze-i Hümayun Meskükât-ı Kadimey-i İslâmiye katalogu, I, İstanbul, 1312.
- Konyalı, İ. H. Erzurum Tarihi, İstanbul 1960.
- Lane-Poole, S. (BM. III) Catalogue of Oriental Coins in the British Museum, III, London 1877, 305 s.
- ** ** (Add. IX) Additions to the Oriental Collection. IX, London 1889, 405 s.
- Mayer, L. A. Bibliography of Meslem Numismatics, London 1954, 2. baskı, IX-283 s.
- NZ Numismatische Zeitschrift.
- RNB Revue Numismatique Belge.
- Tiesenhausen, W., Mélanges de Numismatique Orientale, RNB, 1875, XXXI, 189-214, 329-379.
- ZDGM Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft.